

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Prugberger Tamás:

A délszláv rendezés kérdéséhez

1. Bevezető gondolatok a kisebbségi érdekek és az államrezon közjogi összehangolásának aspektusából

Maár Gyula „A jogi személy elmélete” c. 1928-ban megjelent könyvében a trianoni határrendezés tapasztalataiból kiindulva felvetette, hogy az anyanemzet testéről leszakított és más államokhoz került nemzeti kisebbségek, népcsoportok részére biztosítani kellene a nemzetközi közjogi jogalanyiságot. Ő e vonatkozásban elsősorban a határainkon kívül rekedt és a szomszédos államokhoz került magyar kisebbségre gondolt. Tárgyilagosan szemlélve a problémát, az I. Világháború következményeként több önálló államtestre széthullott Habsburg Birodalomban, azaz az Osztrák-Magyar Monarchiában létező minden nemzeti tartományban, valamint korlátozott szuverén államban - így Magyarországnak a trianoni határok közé szorított területén is - több olyan zárt kisközösségekben élő nemzeti kisebbség maradt, amelyek most is, a két világháború viharai, kollektív bűnössé nyilvánítás és a kommunista diktatúra asszimilációs politikája után is, az eredeti helyükön léteznek.

E népcsoportoknak a közép-kelet-európai területén együtt élő tarkaságát, amely egymásra utaltsága következtében a magánéletben és a magángazdaságban nagyon jól megértette egymást, - Trianon előtt részben a megosztáson alapuló könnyebb uralkodási elképzelések miatt a Habsburg hatalmi és igazgatási adminisztráció, Trianon után pedig részben a kisantant államok nacionalista-soviniszta politikusai, részben pedig a Trianoni Szerződés túlkapásait igazságtalannak érző

revizionista magyar politika igyekezett egymással szembe fordítani. Bár a Trianoni Békeszerződés lefektetett a megkisebbedett Magyarország határain kívül került magyarság számára, valamint a kisantant országaiban található más kisebbségek, elsősorban a németység számára kollektív jogokat; azok betartásának biztosítására szankciókat a győztes szövetséges hatalmak nem állapítottak meg. Így e deklarált kisebbségi jogok tiszteletben tartása a kisantant államok részéről csupán üres ígéret maradt. A II. Világháború után pedig a kommunistává vált közép-kelet-európai régióban a sztálini Szovjetunióknak a 30-as évek elejétől gyakorolt etnikai tisztogatási módszerét honosították meg.

E politika sematikus módon átvette a szovjet politikának a tiszta nemzeti államok, és autonóm területek kialakításának a koncepcióját, mely az idegen népcsoportot meggyőzősen, ha ez nem megy, az erőszakon alapuló asszimilálását, ennek sikertelensége esetére pedig az erőszakos ki-, és áttelepítését tűzte ki célul. A magyar és a német kisebbségnek a II. Világháborút követő kollektív bűnösségének a megindokolásával követtek el Erdélyben és a Bácskában magyar népcsoportokkal szemben szabadcsapatok tömegmészárlásokat, kárpátaljai területeken tömeges deportálásokat, Csehszlovákiában pedig hivatalosan lakosságcsere egyezmény keretében kényszeráttelepítést. Ez történt a lengyel lakossággal is a lengyel-ukrán határ nyugatra tolása kapcsán. Ezen kívül pedig valamennyi közép-kelet-európai kommunistává vált államból kitelepítésre került a német lakosság jelentős része is.

A titói Jugoszlávia volt az első, amely felhagyott a nemzeti államalakítás e most felvázolt politikai koncepciójával, amelyben nyilván közrejátszott egyrészt a Szovjetunióval való 1948-ban elkezdődött szembefordulás, másrészt pedig Josif Bros Tito elnöknek az a politikai józansága, amely ahhoz a felismeréshez vezetett, hogy egy sok nemzetiségből és népcsoportból álló államot csakis autonómiákból és szövetségi államokból álló államszerkezetben lehet tartósan egyben tartani. Ennek bizonyossága maga „Nagyjugoszlávia”. A baj akkor kezdődött, amikor Milosevic nem volt hajlandó Tito politikai végrendelet-

ének megfelelően a kollektív államfői testületen belül, a rotációs sorrend szerint átadni az elnöki tisztséget a sorrendben következő horvát elnökeknek. Ezt tetéztve, a soknemzetiségű szövetségi államokban fennálló, és így Jugoszláviára is érvényes nemzetiségi ellentéteket - amelyek azonban az autonómiákon vagy rész-szuverenitásokon nyugvó tagolt államfelépítéssel kezelhetők - kezelhetetlenné kiélezte.

Az autonómiával, illetve korlátozott szuverenitással rendelkező tartományok vagy tagállamok szövetségi alávetésének bázisán nyugvó szövetségi államalakulatból fakadó rugalmasság már maga nagyobb társadalmi stabilitást jelent, mint a centrális államfelépítés. Erre utal az USA, az NSZK, és Ausztria szövetségi államfelépítése. Hogy ez a modell bevált és hasznos, mutatja az is, hogy több nyugat-európai, korábban egyértelműen centrális felépítésű államban a nagyobb tartományi egységek, így Olaszországban és Spanyolországban az egyes tartományok, Franciaországban a departementek, az Egyesült Királyságban pedig Skócia, Wales és Észak-Írország kapott önálló parlamenttel rendelkező és a saját nemzeti nyelvet hivatalosként használó korlátozott államiságú státust. Ugyanezt valósította a frankói diktatúra lebontása után Spanyolország Katalóniával, amelyben a katalán nyelv szintén államilag elismert hivatalos nyelvvé vált és Katalónia Spanyolország területén önálló parlamenttel rendelkező tartományává vált. Ez a politikai szerkezet azóta zavartalanul működik. Kissé konfliktusosabb a helyzet francia nyelvű vallonok és a flamandok között Belgiumban, valamint az ugyancsak francia nyelvű quebeciek és az angol nyelvű kanadaiak között Kanadában, elsősorban a francia nemzetiségi tudat és önrendelkezési vágy miatt, de e nemzetiségi ellentétek is kezelhetőnek bizonyultak Belgium föderatív felépítése és Quebec Kanadán belüli nagyfokú autonómiája miatt. Mindezek fényében lehet reális megoldási javaslatot adni a most folyó délszláv öldöklés és népirtás felszámolására, valamint egy olyan Jugoszlávia kialakítására, amelynek sokszínű népessége a történelem után talán együtt tud még élni egy egységes államszerkezet keretében. Vagyis a kérdés az, hogy meg lehet-e men-

teni Jugoszláviát, mint szövetséges államot vagy több törpe állammá fog széthullani?

2. Kis-Jugoszlávia Szövetségi Köztársaságkénti megmaradásának lehetőségei

A „Nagy Jugoszlávián” belül a titói korszak végén, Tito politikai bölcsességének köszönhetően, 1974-ben Szerbián belül Koszovó és a Vajdaság autonóm köztársasággá vált. Szerbiában az 1986-ban halatomra került Swobodan Milosevic 1989-ben diktatórikusan felszámolta mindkét tartomány autonómiáját. Mindkét tartományban központi szerb közigazgatást és diktatórikus hatalomgyakorlást vezetett be, felszámolva mindkét területet és az ott élő nemzetiségek korlátozott önrendelkezési jogát, valamint a nem szerb anyanyelvűek hivatalos helyen történő saját anyanyelvhasználatát. Sőt: Koszovóban a szerb rezsim minden szinten betiltotta az albán nyelven történő oktatást. Ennek a diktatórikus akciónak az emberi nem természetéből fakadó közösségi és személyes jogain nyugvó érthető reakciója (a nemzetközi jog alanyai által el nem ismerve) a 90%-ban albán nemzetiségű Koszovó függetlenségének a kikiáltása és saját nemzetiségű állami-mechanizmusának valamint intézményeinek a kialakítása lett. Ily módon Koszovóban kialakult egy kettős hatalmi struktúra. A legális mellett megjelent egy illegális is, mely utóbbi nemcsak infrastrukturális, kulturális és oktatási intézményrendszert, hanem erőszakszervezetet is kiépített. A legális hatalom egyre durvább és diktatórikusabb nacionalista fellépése folytán az illegális hatalom is egyre következetesebben az erőszakot alkalmazva konfrontált. Az ennek eredményeképpen kialakult egyre brutálisabbá vált öldöklést a NATO a két fél tárgyaló asztalhoz ültetésével kísérelte megoldani. Bár mind a két fél elfogadta középutas megoldásként Koszovónak a Szerb Köztársaságon belüli autonóm területté válását, a szerb delegáció nem egyezett bele abba, hogy Koszovó területén a NATO csapatai ellenőrizzék a fegyverszünet betartását. Az albán delegáció miként az események utóbb igazolták - félve attól, hogy a szerb fegyveres erők a szerződés megkötése után is

folytatni fogják a leszámolást, ragaszkodott ahhoz, hogy a NATO erői Koszovó területén állomásozzanak.

Az albán delegáció a franciaországi Rambouillet-ben aláírta azt a megállapodást, mely szerint Koszovó Szerbián belül autonóm tartománnyá válik és 3 év múlva népszavazás dönt esetleges függetlenné válásáról. A magyar származású újvidéki nemzetközi jogászprofesszor, Dr. Várady Tibor, aki a Panic-kormány igazságügyminisztere volt, az MTV 1. csatornáján, az Aktuális műsorában még jóval a mostani, nyílt konfrontáció kitörése előtt annak az álláspontjának adott kifejezést, hogy a koszovói válság Szerbia keretei között nem oldható meg. A megoldás szerinte - és ez egyre inkább igazolódott - csakis az lehet, ha Koszovó Kis-Jugoszlávia és Montenegro mellett önálló, harmadik köztársasággá válna. Az 1999. március 22-ével elkezdődött NATO-bombázás óta a koszovói albánokkal szemben megindított szerb terror és kiszélesített népiirtás hatására most már a NATO államok mértékadó politikusai kezdik úgy ítélni a helyzetet, hogy Koszovónak függetlenné kell válnia.

Eme egyre élesedő és jelentős részben a koszovói albánokkal szembeni szerb terror hatására bekövetkezett - úgy tűnik - irreverzibilissé vált kenyéértöréssel ellentétben a másik, ugyancsak megszüntetett autonóm tartományban, a Vajdaságban, fegyveres összetűzések nélkül puhább, de hasonló célkitűzésekkel és módszerekkel folytatott nacionalista szerb diktatúra reakciójaképp szintén erősödött az autonómia iránti igény. Ez 1998. december végére a VMDK és más vajdasági demokratikus erők közreműködésével a Vajdaság autonóm tartományi rangjának visszaállításának a meghirdetésében, valamint a Vajdaság önkormányzása politikai keretének kimunkálásában és meghirdetésében öltött testet.

A Körkép 1998. december 30.-i számában a VMDSZ közreadta a magyar nemzeti közösség legitim képviselői, valamint Szerbia és a Vajdaság AT között kötendő szerződéstervezetet a Vajdaság önkor-

mányzásának politikai keretei tárgyában. Előljáróban meg kell jegyezni, hogy e tervezet még abban az időszakban született meg, amikor még úgy nézett ki, hogy a NATO és tagállamainak közreműködésével a jugoszláv kormányt jobb belátásra lehet bírni, és el lehet ismertetni vele a nemzeti kisebbségek kollektív jogait és rá lehet venni arra, hogy az autonómia iránti követeléseknek valamilyen formában helyt adjon. Az akkori körülmények józan megítéléséről tanúskodik az Önkormányzati Keretmegállapodási Tervezet, amelyen azonban a negatív folyamatok miatt túlhaladt az idő. Ennek ellenére ma is sok értékes és hasznosítható gondolatot tartalmaz. Ezek között a leglényegesebb, hogy a Tervezet 1. részét tartalmazó „Alapelvekből” valamit a „Vajdaság Autonóm Tartomány” szervezeti felépítését és működési rendjét tartalmazó 3. részből az tűnik ki, hogy a megalkotók nem kívánnák szétszakítani nacionalista szempontokat követve nemzetiségi alapon a Vajdaságot, abból egy esetleges szerb és egy magyar önkormányzatot kialakítva, hanem a szerb-magyar közös együttélésnek és gazdasági egymásra utaltságnak a tényéből kiindulva, a Vajdaság egységes gazdasági vonzáskörzetét elismerve, a Vajdaságot sok nemzetiségű, egyetlen autonóm tartományra szeretnék átalakítani. Ez azonban többet jelentene, mint a Vajdaság régi önkormányzati tartományi státuszának a visszaállítása, amely csak „de iure” volt önkormányzati-önigazgatási felépítésű, „de facto” azonban ezt az önigazgatást centrális felépítés jellemezte, amely a kommunista ideológia alapján működött. Ezzel szemben a Tervezet alapelvei kimondják, hogy a Vajdaság többnemzetiségű, több vallású és multikulturális közösség, ahol a polgárok és a nemzeti közösségek tagjai korlátozás nélkül élhetnek emberi és demokratikus jogaikkal, a nemzeti közösségek tagjainak pedig egyenrangúaknak kell lenniük a Vajdaság más polgáraival.

A Vajdaság tartományi önkormányzatának területi alapegységei a községek és a városok. Itt jön be másodikként a nemzeti közösségek autonómiája. A többségi népek és a nemzeti kisebbségek egyenrangúságát deklarálja a 2. rész 2. pontja. Erre az elvre építi fel a Tervezet a vajdasági magyarok Nemzeti Tanácsát, amelynek tagjai a

vajdasági magyarok pártjainak küldöttei lennének. Ez a javaslat ma is időszerű azzal, hogy a Vajdaságban a Magyar Nemzeti Közösséggel egyenrangú Szerb Nemzeti Közösséget is ki kellene alakítani, amely a Vajdaságon belül nem mint „följebbvaló” többségi nép alakítaná ki a Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházát. A Vajdasági Autonóm Tartomány Képviselőházába (a „polgárok tanácsába” történő közvetlen lakossági választáson megválasztott képviselőkön felül) a szerb és a magyar pártok képviselőinek azonos módon, listáról történő választással kellene bekerülniük. Ez csak úgy lehetséges, ha a vajdasági szerbek nemzeti közösségének is a magyarhoz hasonló Nemzeti Tanácsa lenne. Mindkét Nemzeti Tanácson belül a saját nemzetiségű pártok által jelölhető képviselői szám lakosság nemzetiségi megoszlása alapján kellene, hogy alakuljon. Ugyanúgy kellene lehetőséget biztosítani a Tervezetnek a már hivatkozott 1.1. pontjában deklarált többnemzetiségnek megfelelően más nemzetek részére is a szerb és a magyar Nemzeti Tanáccsal egyenrangú Nemzeti Tanács létrehívását és azt, hogy lakossági létszámuk alapján a Vajdasági Képviselőházba küldötteket delegálhassanak. Ezen túlmenően pedig lehetővé kellene tenni a pártokra történő szavazás eredménye alapján azt is, hogy az egyik nemzetiséghez sem tartozni akaró „internacionális” pártok is képviseltethessék magukat a Vajdasági Képviselőházban. Ugyancsak ilyen arányban kellene, hogy listán képviselővé válhassanak mind az egyes nemzetek Nemzeti Tanácsában, mind pedig a Vajdasági Képviselőházban a helyi önkormányzatok nemzetiségi pártjának és „internacionális” pártjának az önkormányzati választásokon megválasztott tanácsnokok közül az önkormányzatoknak „bizonyos számú” képviselői, ahol a pártösszetételt az önkormányzati választásokon elért párt-eredmények határoznák meg. A pártok listás és a polgárok közvetlen választása alapján a Vajdasági Képviselőházba bejutott, továbbá az önkormányzatok által delegált képviselők arányában kellene a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság képviselőházába a Vajdaságból és a többi tagköztársaságból is egyenlő számú szövetségi képviselőt, az egyes köztársas-

ságok lakossági képviselőválasztásain, a tagköztársasági választások eredménye alapján az e tisztségre jelöltek közül megválasztani.

Mindebből már látható az, hogy a Szerb Köztársaság Népképviselőházába - ellentétben a Tervezet 2.3. pontjával - nem kellene képviselőket küldeni. Ugyanez az álláspontom Koszovóval kapcsolatban is. Miként Koszovót, ugyanúgy a Vajdaságot is Szerbiától független, azal és Montenegróval egyenrangú tagköztársasággá szükséges tenni álláspontom szerint. Csak így védhető ki hosszú távon is az egynemzetiségű Szerbia minduntalan kiújuló nacionalizmusa, és lehet perspektívikusan is nyugodt politikai körülményeket kialakítani a Balkánon. Így is azonban csak úgy menthető meg Kis-Jugoszlávia szövetséges államként, ha a Sobodan Milosevic, Sesej és Vuk Draskovic által fémjelzett pánszerb nacionalista politikai vonalvezetést felváltja egy olyan toleráns, a jelenlegi Szerbián belül ma ellenzékként létező, demokratikus politikai irányvonal, amelyet Zoran Dindic és az általa vezetett Szerb Megújulási Mozgalom képvisel. Csak egy ilyen Zoran Dindic-féle vezetés több ciklusra történő hatalomra kerülésétől várható, hogy átalakuljon a mai szerbek túlnyomó többségének elvakult nacionálsoviniszta gondolkozásmódja és a más nemzetiségűekkel szembeni toleránssá válása. Ha egy ilyen hatalomváltás Szerbiában nem érhető el, szét fog hullni Jugoszlávia négy kis államra, amelyet a szerb nacionalizmus megfékezése és kordában tartása érdekében a NATO tagállamok és maga a NATO is minden bizonnyal támogatni fog. Koszovót illetően ez már kivethető a NATO-szóvivők egyes legújabb nyilatkozataiból is.

Azt, hogy a jugoszláv, pontosabban a kis-jugoszláv államszövetség négy szuverén államból és nem csak a jelenlegi kettőből álljon, vagyis, hogy az ún. „Nagyszerbiából” kiváljon Koszovó és a Vajdaság, mind a kettőnél az indokolja, hogy területük népességének nemcsak a nyelve, de vallása és kultúrája sem homogén. Ez Koszovó esetében a legkiéleztettebb, ahol nemcsak két külön álló nyelvi közösségnek kell egymás mellett élnie, hanem két teljesen különböző vallásnak és e vallási kü-

lönbségen alapuló két egymástól teljesen elütő kultúrának: az iszlámnak, valamint a görög-keleti ortodox kereszténynek. Ezt az egymástól teljesen elütő két különböző etnikumot ma már a szerb hatalom által az albán lakosság sérelmére elkövetett brutális és exodus népirtás után szerb uralom alatt együtt tartani hiú ábránd. Még ha Koszovó Szerbián belül autonóm tartomány is lenne, akkor sem mondanának le az albánok a függetlenné válásról, amiért a lehetőségekhez képest burkolt vagy nyílt eszközökkel továbbra is küzdenének. Ugyanakkor azzal is számolni lehet, hogy a szerb hatalom mostani kegyetlen akciói a túlnyomó többségű albán lakosság részéről a számarányukhoz viszonyított csekély szerb kisebbséggel szemben bosszúhadjáratra, megtorlásokra kerülhet sor. Az ettől való félelem esetleg szólhat amellett, hogy Koszovónak a tisztán, vagy túlnyomóan szerbek lakta területe Szerbiához kerüljenek. Ily módon Koszovó is egynemzetiségű tagköztársasággá válhatna Jugoszlávián belül.

A Vajdaságban egészen más a helyzet. Az itt élő szerb, magyar és horvát etnikum bár több településen belül zárt közösségekben él, sőt a Vajdaságnak több települése egy nagyobb nemzetiségi etnikum területén helyezkedik el, mégis számos olyan településsel és nagyobb körzettel lehet találkozni, ahol a lakosság kevert. A közös gazdasági érdekek miatt azonban itt együtt tudnak élni ezek a nemzetiségek és tolerálni tudják egymást. Jóllehet jelentős vallási és kulturális különbségek állnak fenn a bizánci görög-keleti és a latin keresztény kultúra és vallás között, mégis van a közös gazdasági érdeken kívül is mindegyik népcsoportban a másikhöz hasonló vonás. A görög-keleti és a latin-római vallási, valamint kulturális különbséget a vajdasági szerbek és horvátok viszonylatában áthidalja a közös nyelv, a horvátság és a magyarság viszonylatában pedig a közös latin kereszténységen alapuló vallási és kultúrkörhöz tartozás. Ha a Vajdaságban élő e két kisebbségre nem tud rátelepedni egy nagytömegű szerbség, márpedig ez a Vajdaságnak a Kis-Jugoszlávián belüli önállóvá tételével megoldható, az etnikumok arányossá válása is hozzá segíthet ahhoz, hogy tartósan megszűnjenek a nemzetiségi ellentétek ebben a régióban is.

A Vajdaság önálló jugoszláv tagköztársasággá alakítását akkor is meg kellene valósítani, ha Koszovó kiválna Jugoszláviából. Ha ez nem történne meg, a koszovói kérdés rendezése csak félmegoldást eredményezne. Ez esetben ugyanis a szerb nacionalizmus éle a vajdasági magyarság ellen irányulna a Bácska túlnyomóan magyar-lakta területeinek elvesztésétől való félelem miatt. Ez esetben féltő, hogy a vajdasági magyarok is a koszovói albánok sorsára jutnának és velük szemben is egy etnikai tisztogatás indulna el, ami újabb NATO-beavatkozást tenné szükségessé. Ezt csakis úgy lehet megakadályozni és az etnikai nyugalmat Jugoszlávia területén biztosítani, ha Szerbia valóban csak a tisztán szerbek által lakott területeket ölelné fel és a szerb tagköztársaság nacionalista alapon fennálló expanziós törekvéseit a Szerbiának nem alárendelt másik két vagy három tagköztársaság hosszú távon is fékezni tudná. Ehhez azonban szükséges az is, hogy a NATO-erők Szerbia jelenlegi katonai és gazdasági erejét vagy a többi tagköztársaság szintjére csökkentsék, vagy pedig a többi tagköztársaságét a szerbiai szintre felhozzák. Az erők kiegyenlítésére, azaz tartós egyensúly kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a Balkán nyugalma tartósan fennmaradjon.

3. A paritásos nemzeti képviselőlet biztosítása az állami mechanizmusban

A Képviselőházban történő arányos nemzetiségi képviselőletről már szó esett az előző fejezetben. Az ott kifejtettek összhangban állnak a Tervezet 3.2.1. pontjával, mely szerint a képviselőház két testületből, a Polgárok Tanácsából és a Nemzeti Közösségek Tanácsából állna, ahol az utóbbinak a tagjait az egy polgár egy szavazat elve alapján közvetlenül választanák. Ez a megoldás modellértékű lehet Koszovó esetében is, feltéve, ha a jelenlegi tartományi határok maradnak meg és azon belül együtt marad a két etnikum. Ugyanis mindkét leendő tagköztársaságban a Képviselőház elnökségébe annyi tagot kellene választani, ahány nemzetiség van. Megbízatásuk ideje alatt az adott nemzetiség számarányának megfelelő időt lenne mindegyikük egymást rotálva

elnök, a többi pedig elnökhelyettes. Ugyanígy kellene - nézetem szerint - a Tervezet által Végrehajtó Bizottságnak (3.3. pont) nevezett vajdasági kormány esetében is a miniszterelnöki, miniszterelnökhelyettesi, továbbá a kormányon belül az egyes minisztériumokat is a miniszteri és a miniszterhelyettesi posztot nemzetiségi arányok szerinti rotálásával kialakítani.

Megítélésem szerint ez a megoldás lenne járható a területi és a helyi önkormányzatok esetében is azzal a különbséggel, hogy az adott területi önkormányzatban vagy településen 5%-ot meghaladó, de a 20%-ot el nem érő nemzeti etnikum csak helyettest állíthatna. Értelemszerűen a lakosság nemzetiségi arányainak megfelelően így rotálnák egymást megbízatásuk ideje alatt a polgármesterek és a helyetteseik is. Ettől függetlenül a Vajdasági Köztársaságban és annak minden településén a hivatalos állami nyelv a szerb, a magyar és a horvát lenne és ennek megfelelően mind a három nyelven a Köztársaság egész területén az anyanyelvi oktatást, vizsgáztatást és bizonyítvány-kiadást is, a képzés legalsó szintjétől egészen a legfelső szintig, biztosítani szükséges. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a Vajdaságban élő minden nemzetiség jogosult kialakítani a maga államilag elismert és közterületként működő nemzeti oktatási és kulturális intézményeit.

Amennyiben az általam elképzelt leendő Koszovói Köztársaság két nemzetiségű maradna, mindez, amit a Vajdaság vonatkozásában most kifejtettem, megfelelő módon adaptálható volna ebben a jugoszláv tagállamban is, ahol a hivatalos nyelv az albán és a szerb lenne. Koszovónak egy újjászülető és a többnemzetiségen alapuló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság keretei között maradása az ott lakó albánok számára is előnyösebb lenne, mint a kulturálisan és gazdaságilag még elmaradottabb Albániához való csatlakozás. A koszovói albánoknak ugyanis számolniuk kell azzal, hogy önállóan képtelenek lennének gazdaságilag egzisztálni. Ezen kívül egy életképtelen, autarch berendezkedésű, izolált kis államot létrehozni a NATO sem akar.

4. Záró gondolatok

Tisztában vagyok azzal, hogy mindaz amiről itt szóltam, távol áll a helyismerettől és a Vajdaságban, valamint a Jugoszláviában élő népek viszonyainak a pontos ismeretétől. Részletekbe ezért nem is bocsátkoztam. Csupán addig menten el, ameddig az ottani viszonyokra innen Magyarországról rálátni lehet. Mind a Vajdasági Önkormányzat Politikai Kereteiről szóló megállapodástervezet vizsgálatánál, mind a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság átalakítására, mind pedig a Vajdasági és a Koszovói Köztársaság kialakítására vonatkozó elgondolásaimnál felhasználtam azokat a nézeteimet, amelyeket „A közép-európai országok nemzetiségi és emberjogi problémáinak kezelése” c. tanulmányomban (Gazdaság és Társadalom 1994/2-3. sz.) már kifejtettem. Nem érzem hivatottnak magam arra, hogy részletes megoldásokat adjak. Csupán néhány ötlet felvetésére vállalkoztam. Lehet, hogy ötleteim egészében véve elvetéltek, de talán van néhány részelem, amely esetleg hasznosítható. Az átfogó egész és az azon belüli részletek kidolgozása, valamint a megvalósítás azoknak az ottani politológusoknak, szociológusoknak, jogászoknak és politikusoknak a feladata és dicsősége, akik végigszenveték a Milosevic fellépésével újraélesztett pánszerbiai diktatúrába átfordult polgárháborúkkal és nemzeti kisebbségek elnyomásával tarkított korszakot. Remélem e korszaknak most már hamar vége lesz és felsejlik az állami újjárendezés hajnala.